

A22. GAMMELBACKAN LÄHIÖ JA KARTANOPUISTO

Gammelbackan entisen kartanon tilakeskuksen alueelle 1970-luvulla rakennettu kerrostalolähiö. Tyypillisin elementtikerrostaloin toteutetun alueen asemakaavallisen ratkaisun lähtökohtana on ollut arkkitehti Alvar Aallon laatima suunnitelma. Alueella on säilynyt laajoja osia vanhasta kartanopuistosta.

Kartanon rakennukset sijoittuivat alueelle jossa nykyään sijaitsee leikkipuisto, päiväkotij ja seurakuntakeskus. Sitä ympäröi laaja meren rantaan jatkunut kartanopuisto. Tästä osa on kartalla merkitty keltaisella/vihreällä. Puistosta johtaa suora tielinja Tornivuoren näköalapaikalle. Ote Senaatin kartasta vuodelta 1873. / Kansallisarkisto

KUVAUS

Historia

Gammelbackan kartanoon kuului 1500-luvulta periytyvä rälssisäteri ja siihen 1700-luvulla liitetyt Pepotin rälssisäteri (Peippola) ja Estbackan yksinäistalo (Eestinmäki). Maaherra von Born osti Gammelbackan 1811. von Bornien omistajakaudella 1800-luvun loppupuolella Hamarista kehittyi merkittävä laivanrakennus-, satama- ja sahayhdyskunta. Harry Eklöf osti Gammelbackan 1927 ja mm. Hamarin edustalla toimiva saha siirtyi Aug. Eklöfin osakeyhtiölle.

Kartanoon kuului 5 torppaa 1693, vuonna 1900 torppia oli 11. Vuoden 1918 lain perusteella tilalta lohkottiin 8 torppaa, 15 mäkitupaa ja muita tontteja, yhteensä noin 200 ha maata.

1930-luvulla päärakennus oli autiona, talouspihaa hallitsi suuri, 1830-luvulta periytyvä kiviavetta ja noin 10 hehtaaria käsittävä puisto oli jäljellä kujanteineen. Puistossa oli kolme pientä, uusklassista paviljonkia. Pääasiassa von Bornin suvun omistajakaudelta periytyvä puisto, joka ulottui merenrantaan saakka, oli luonteeltaan metsäpuisto, jossa mm. oli kuusimetsään perustettu labyrintti, Tornivuorelle rakennettu näkötorni, joutsenlampi ja näyttävät puistokujanteet. Päärakennukseen liittyvät terassit periytyivät 1700-luvulta.

Porvoon maalaiskunta ja Helsingin asuntokeskuskunta Haka ostivat Gammelbackan kartanon 1964, tarkoituksenaan rakentaa asuinalue, joka palvelisi Kilpilahden ja Svartbäckin tulevia teollisuuslaitoksia. Arkkitehti Alvar

Aalto laati alueelle ensimmäisen rakennussuunnitelman ja luonnosteli betonielementtitekniikalla rakennettavia kerrostaloja.

Aallon suunnitelmista kuitenkin luovuttiin ja alue toteutettiin Hakan toimesta uusilla suunnitelmissa. Ensimmäinen kerrostalo valmistui 1965.

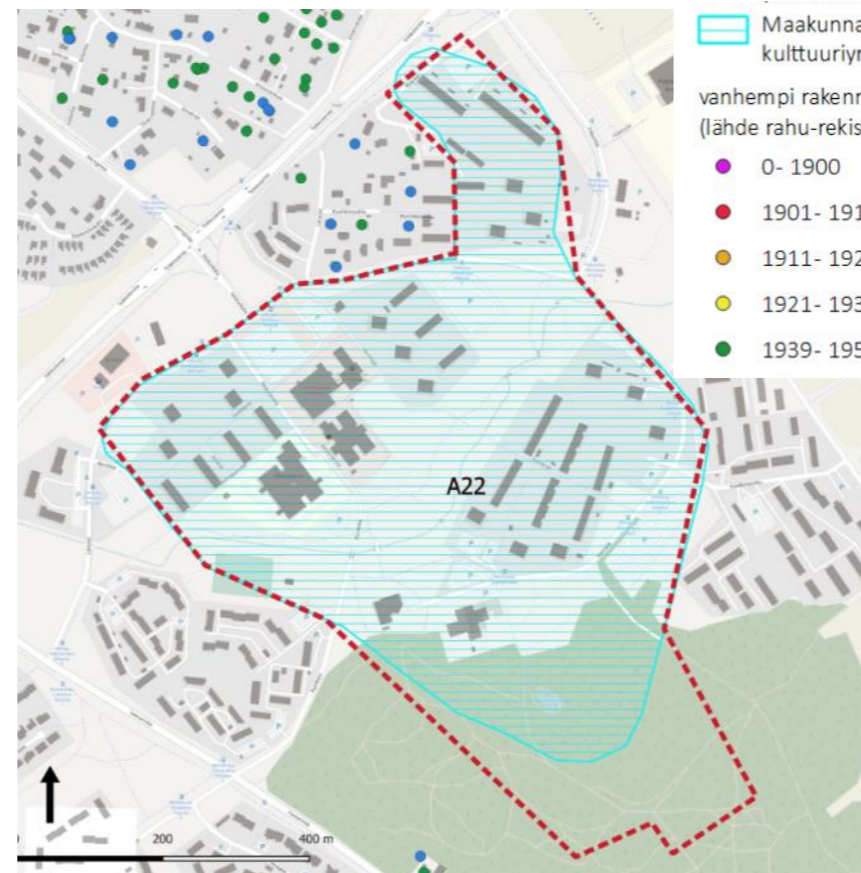
1970-luvun alussa heräsi kysymys päärakennuksen kohtalosta. Siinä toimi vanhaikoti 1940-1974. Museoviraston kanta oli, että Gammelbacka oli maamme merkittävimpiä kartanokulttuurin edustajia. Samana vuonna, kun kunta oli päättänyt ostaa päärakennuksen, tämä tuhoutui tulipalossa.

Nykytila

Rakennusliike Hakan rakentamat kerrostalot ovat ajalleen tyypillisiä elementtitaloja. 6-8-kerroksiset tornitalot ja 3-6-kerroksiset lamellitalot on rakennettu pääasiassa 1970-luvun alkupuolella. Alueen keskellä on matala tasakattoinen ostoskeskus. Ympäristöä on täydennetty mm. uudella palvelukeskuksella ja koulurakennuksella.

1980-luvun loppupuolella alueella aloitettiin pilottiprojektina nk. lähiöparannus, jossa kerrostalojen julkisivuja muutettiin mm. parvekkeiden lasituksilla, julkisivupintojen maalauksilla ja rakentamalla yksioille omat parvekkeet. Lisäksi tehtiin pihajärjestelyjen muutoksia ja sisätilojen peruskorjauksia.

Gammelbackan kartanon puistoa on säilynyt alueen eteläreunassa. Kartanopuiston aluetta on kunnostettu, jotta komeat tammot, lehmukset ja lehtikuuset on saatu paremmin esille. Alueelle on tehty puulaji- ja luontopolut.

VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

- Väljästi sijoittuvat rakennusryhmät joiden väliin jää metsä- ja puistoalueita.
- Vehreät liikenteeltä rauhoitetut pihat
- Aikakautensa rakentamistapa, rakennustekniikan sanelemat julkisivuratkaisut, pelkistetyt julkisivut, tasakatot, parvekeryhmät
- Hierarkkinen liikennejärjestelmä
- Historiallisen kartanopuiston puukujanteet, holvatut sillat ja muut säilyneet kartanoympäristön piirteet

AIEMMIN TUNNISTETUT ARVOT JA SUOJELUPÄÄTÖKSET

- Alue on osa maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä
- Pieni puistoalue seurakuntakeskuksen pohjoispuolella sisältyy Porvoon kansalliseen kaupunkipuistoon 2010

LÄHTEITÄ JA AIEMPIÄ INVENTOINTEJA

- Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvitys 2007
- Gammelbackan kartanon puistometsän vaiheita 2017. Kaupunkisuunnittelu.
- Allardt 1928 (184-199), Nikander I 1930 (119-130), Nikander Jutikkala 1939 (541-542), Selén 1996 (219-224), Schildt 1994(245)

A22. GAMMELBACKAN LÄHIÖ JA KARTANOPUISTO

Viistoilmakuva 04931-095/ Porvoon kaupunki

